

NYELVTAN TANÍTÁSA AZ IDEGENNYELV-ÓRÁN AZ ALAPISKOLA ALSÓ TAGOZATÁN: A DRÁMAPEDAGÓGIA ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI

BEVEZETŐ

Az idegennyelv-óra az alapiskola alsó tagozatán egy különleges, dinamikus élmény nemcsak a gyermekek, hanem a tanítók számára is. Az alsó tagozaton átélt élmények meghatározzák a gyermek idegen nyelv iránti kapcsolatát és hozzáállását a későbbi években is. Épp ezért, ezekben az években kiemelt szerepet kap a motiváció és a hatékony módszerek kiválasztása. Fontos felismerni a kisiskolások rendkívüli igényeit és fejlődési sajátosságait, s mindezt figyelembe venni az idegennyelv-oktatás módszereinek, formáinak megtervezésében is. Óriási felelősség, ugyanakkor rendkívüli kihívás is.

KIK AZOK A KISISKOLÁSOK?

A tanulás és tanítás hatékonyságának növelése érdekében rendkívül fontos tisztázni a célcsoport jellemző jegyeit, megállapítani azokat a sajátosságokat, amelyek az alapiskola alsó tagozatos tanulóit különlegessé teszik. Számos szakember foglalkozott már a témával (Wendy A. Scott and Lisbeth H. Ytreberg 1990, Susan Halliwell 1992, Sarah Philips 2003, Lynne Cameron 2001, Shelley Vernon 2016), s valamennyien egyetértenek abban, hogy az alsó tagozatos gyermekek általános fizikai, érzelmi sajátosságai, sajátos koncepcionális és oktatási jellemző jegyei speciális megközelítést követelnek. A fentebb felsorolt szakemberek általános megállapításai az alapiskola

alsó tagozatának nyelvtanulójáról, ill. a kisiskolásról a következőképpen foglalkozhatók össze:

A kisiskolás:

- Nagyszerűen interpretálja a jelentést a szövegkörnyezet és a szituáció alapján anélkül, hogy megértené az egyes szavakat.
- Képes limitált nyelvkészletet kreatív módon felhasználni.
- Indirekt módon hatékonyabban tanul, mint direkt módon.
- A tanulás során az élvezetet és örömet keresi, nem pedig elsősorban a „tudás jutalmát”.
- A fizikai környezet megértése, az azal való közvetlen tapasztalat számára nagyon fontos.
- Figyelme és koncentrációja rövid, nem kitartó.
- Lelkes, a tanulásra pozitívan tekint. Igényli a dicséretet.
- Ritkán ismeri be, ha nem tud valamit.

A fenti tulajdonságok lehetőséget biztosítanak a nyelvoktatóknak, hogy a tanórákat hatékonyvá, kreatívvá és motiválóvá tegye, és azt a kisiskolások értelmi, fizikai és érzelmi igényeihez mérten tervezze meg.

IDEGENNYELV-OKTATÁS AZ ALAPISKOLA ALSÓ TAGOZATÁN

Az idegennyelv-oktatásban irányadást jelenthet és központi szerepet tölt be az Európa Tanács által elfogadott Európai Nyelvi Portfólió. A dokumen-

tum fő célja, hogy összehangolja az EU-tagországok idegennyelv-tanítási stratégiáit, és meghatározza az idegennyelv-oktatás főbb irányelveit és jellemzőit. Az idegennyelv-oktatás legfontosabb feltételeiként a következőket sorolja fel:

1) Az idegennyelv-oktatásnak megfelelő előkészítés és tervezés alapján kell megvalósulnia, más országokkal történő párbeszéd, tapasztalatcsere alapján. Az edukációs folyamatban résztvevő tanárok, szakemberek, tantervek megalkotói, a tankönyvírók legyenek tisztában az oktatás céljaival és a tanítási folyamat kimeneteivel.

2) A kormányok és magánintézmények biztosítsanak megfelelő forrást az idegennyelv-oktatáshoz. Ez elsősorban eszközforrásokat, megfelelő tankönyveket, tantermi segédanyagokat, valamint szakképzett tanárokat és a tanártovábbképzés elérhetőségét jelenti.

3) Meg kell valósítani a tanulási kimenetek rendszeres értékelését, hogy meggyőződhessünk a tanítási-tanulási folyamat hatékonyságáról.

A portfólió elsősorban ajánlásokat, továbbgondolásra javasolt felvetéseket tartalmaz, így nem tekinthető kötelező érvényű jogszabálynak. Ezért is fordulhat elő, hogy különböző EU-s tagországok sokszor merőben eltérő nyelvi programokkal, irányelvekkel rendelkeznek, és különböző célokat fogalmaznak meg az idegennyelv-ok-

tatásban. Szerencsére azonban egyre több tagországban tudatosítják, hogy a fenti feltételek, felvetések újabb perspektívákat követelnek a nyelvoktatásban. A nyelvoktatás már nem csupán nyelvi szerkezetek átadása és egy előre meghatározott cél elérésére irányuló tevékenység, hanem egy sokkal komplexebb folyamat, amelynek központjában a nyelvtanuló mint a nyelvtanítás hasznélvezője áll.

Brewster, Ellis és Girard a következőképpen határozzák meg a kisiskolások idegennyelv-oktatásának három legfontosabb célját: pszichológiai felkészítés, nyelvészeti felkészítés és kulturális felkészítés (Brewster et al. 2002: 5). Ez a felsorolás újszerűnek számít, hiszen a nyelvtanulás legfőbb céljának nem a nyelvi kimenetet állapítja meg, azt csupán a célok egy részeként kezeli. Ez az új perspektíva arra mutat rá, hogy a nyelv nem izolált nyelvi szerkezetek összessége, hanem sokkal inkább kontextusba helyezett funkció. Nem elég tehát a nyelvi szerkezetek átadása, elsajátítása, meg kell tanulni azok szövegkörnyezettől függő használatát is. Brewster, Ellis és Girard azt is hangsúlyozzák, hogy az idegennyelv-tanulás elengedhetetlen követelménye, hogy a gyermek anyanyelvének tudatában legyen, bátran, magabiztosan és választékosan használja azt, valamint, hogy pozitívan, nyitottan álljon hozzá az idegen nyelvhez, az idegen nyelv által megtestesített kultúrához és a nyelvtanuláshoz egyaránt.

Angelika Kubanek-German (1998) kutatásai kimutatták, hogy a kisiskolások nyelvtanulásának legfontosabb követelménye, hogy az idegen nyelvvvel kapcsolatos élmények örömteliek, élvezetesek legyenek, ne pedig teherként megélt, negatív tapasztalatnak mutakozzanak. Épp ezért kiemelt szerepet kap a korai nyelvoktatásban a motiváció, az élményszerűség és a játékoság. Wasył Cajkler és Ron Addelman megállapítják, hogy a tanároknak nem szabad természetesnek venniük, hogy a gyermek az idegennyelv-óraára a nyelv iránt tanúsított pozitív hozzáállással érkezik (Cajkler – Addelman 2000: 1). A tanárnak tehát tudatosan kell motiválni és lelkesíteni a gyermeket, és egy olyan stresszmentes környezetet kell kialakítania, ahol a nyelvtanulás örömet okoz.

A gyermek egy komplexum, összetett jelenség, nem pedig a nyelvi elsajátítás célpontja, akit „meg kell tölteni” nyelvtani szabályokkal. Éppen ezért

fontos, hogy egy komplex képzésben részesüljön, ahol a nyelvi készségeken kívül fejlesztésre kerülnek a **fizikai képességek** (pl. egyensúly, tér-tudatoság, mindennapi tevékenységek önálló végzése) és a **társadalmi készségek** is (pl. viselkedési formák, kooperáció, empátia – társadalomba való beilleszkedés). Az alapiskola alsó tagozatán az idegennyelv-oktatás céljai közé tartozik tehát a nyitottság és a tolerancia fejlesztése és ösztönzése azáltal, hogy különféle tanulási és gondolkodási formákat közvetítünk, a kreativitás fejlesztése, valamint a kognitív képességek és elvont gondolkodás fejlesztése.

NYELVTAN TANÍTÁSA

AZ ALAPISKOLA ALSÓ TAGOZATÁN

Az alsó tagozatosok nyelvoktatásának egyik leggyakrabban vitatott témája, hogy szükséges-e nyelvtant tanítani az idegennyelv-órán, s ha igen, milyen formában. A nyelvtanítás évtizedek óta különböző formában zajlik, a nyelvtanfordító módszertől kezdve egészen a kommunikációs nyelvoktatásig.

A nyelvtanítás két központi megközelítése az explicit és az implicit nyelvtanítás. Az **explicit nyelvtanítás** metalingvisztikai terminológiát, lingvisztikai interrelációkat használ, nyelvtani szabályokat magyaráz, elmagyarázza a tanulóknak a nyelvtani szerkezet formáját, használati módjait. Számos kutatás igazolta, hogy az explicit megközelítés kizárólagos alkalmazása nem hatékony, sok esetben a tanuló elveszti a motivációját, hiszen a nyelvtani szerkezettel a szövegkörnyezetből kiragadva, izolált formában találkozik.

Az **implicit nyelvtanítás folyamán** a gyermek hallja, olvassa és használja a nyelvtani szerkezetet, elsősorban egy átfogó és terjedelmes inputot kap, az első szakaszban csupán hallgat, figyel, személ. A nyelvtani szabályokat, formai követelményeket saját maga rekonstruálja a kapott példák, szövegek, feladatok alapján és folyamán, tehát aktív résztvevője a tanítási-tanulási folyamatnak. Stephen Krashen (1999) az egyik központi alakja ennek a megközelítésnek, azt állítja, hogy a nyelvtant leghatékonyabban implicit módon tanuljuk. A 21. század elején viszont számos olyan kutatás is megjelent Spanyolországban és az USA-ban, amely azt igazolta, hogy ha a nyelvtanítás csupán implicit módon történik, számos probléma merülhet fel. Norris és Ortega (2001) vagy éppen Lynne

Cameron (2001) is rámutat arra, hogy a nyelvtan természetes elsajátítása az anyanyelvi elsajátítás velejárója, „akár genetikailag is meghatározott lehet”, de az idegennyelv-tanulásban ez már nem így van, a nyelvtan „idegen”, ezért a nyelvtan tanítása megfelelő előkészítést, feladatokat és tudatosan megtervezett tanórákat igényel. Azok a gyerekek, akik végig implicit módon sajátítják el a nyelvtant, illetve a nyelvet általában, nagyon jó kiejtéssel beszélnek az idegen nyelvet, nagyon széles szókinccsel rendelkeznek. Viszont a kutatások azt is kimutatták, hogy ezek a tanulók nyelvtanilag hibásan, pontatlanul beszélnek. Az idegen nyelv elsajátítása során más agyi folyamatok zajlanak le, mint az anyanyelv elsajátításánál, a két folyamat nem tekinthető egyformának, ebből következik, hogy más módszert kell alkalmazni az idegen nyelv esetében, nem elég az implicit megközelítés. Fontos, hogy az idegen nyelv tanulása során néha explicit módon is kiemeljék a nyelvtani jelenségeket, illetve rámutassanak a helyes formára, használati módokra, szabályokra. A konklúzió, illetve a megoldás tehát mindenképpen a két perspektíva kombinációja lehet.

NYELVTANI JÁTÉKOK

Számos módszertani szakember és pedagógus alkalmaz nyelvtani játékokat a nyelvtan oktatása során, mivel ezek használatakor a gyermek játékos formában sajátítja el a nyelvi szerkezeteket, s igazából nemcsak elsajátítja a nyelvtani szerkezetet, hanem kontextusban, játékosan alkalmazza is azt. A gyermek gyakorolja és internalizálja, perszonalizálja az adott nyelvtani szerkezetet, magáévá teszi azáltal, hogy egy stresszmentes, élvezetes környezetben gyakorolja azt. A tanulók a játékra koncentrálnak, miközben „tudat alatt magukba szívják a nyelvet” (Vernon 2016). A nyelvtani játékoknak számos formája létezik, a leggyakoribbak közé tartoznak:

- Kitalálós játékok
- Mozgásos játékok
- Társasjátékok
- Szerepjáték
- Csapatjátékok
- Kártyajátékok
- Nyelvtani dominó

A nyelvtani játékok oldják a feszültséget, fejlesztik a csapatmunkát, a gyermek kooperációs készségeit, meg-

tanítanak együttműködni, segíteni, odafigyelni egymásra és jótékony hatás-sal vannak a koncentrációs készsége is.

DRÁMAPEDAGÓGIA A NYELVÓRÁN

Az idegennyelv-órákon alkalmazott drámapedagógiai módszerek, technikák alkalmazása már nem számít újkeletű jelenségnek, az angol és amerikai szakirodalomban és gyakorlatban semmiképp sem. Az oktatási célokra alkalmazott drámatechnikák megálmodójának számító Alan Maley és Alan Duff 1978-ban jelentették meg *Drama Techniques in Language Learning* (Drámatechnikák a nyelvtanulásban) című könyvüket, amely azóta is központi műnek számít az élményszerű, tanulóközpontú nyelvoktatásban. Maley és Duff abból az elvből indult ki, hogy a tanulóknak meg kell adni a lehetőséget, hogy saját személyiségét használja, belevigye a nyelvtanulás folyamatába. Továbbá, hogy ki kell használni az egyén természetes képességét, a mindannyiunkban ott rejlő ösztönös képességeket: az utánzást, a mimikát, az önkifejezést, a gesztikulációt és nem utolsósorban a mozgásra való igényt (Maley – Duff 2004: 6). Ez utóbbi a kisiskolások esetében még nagyobb jelentőséggel bír. Marlok Zsuzsa a következőképpen definiálja a drámapedagógiát: „A dráma olyan módszer, mely színházi eszközöket alkalmazva próbálja elősegíteni, valamint életszerűbbé tenni az idegen nyelven zajló kommunikációt.” (Marlok Zsuzsa, 2003)

A drámapedagógia alkalmazásának az idegennyelv órán számos hozadéka van. Növeli az önkifejezést és kreativitást, egyfajta kommunikációs keretet biztosít a nyelvórán, ahol a nyelvtani szerkezet többé nem izolált térben gyakorolható, hanem konkrét kontextusban. A dráma fejleszti a magabiztosságot, valamint fizikailag és érzelmileg is bevonja a nyelvtanulót, nemcsak mentálisan. A gyermek mozgásigényére, képzelőerejére és kreativitására épít. (lásd: Petres Csizmadia, 2014: 49-51)

Sajnos azonban még mindig megjelennék az a félreértés, hogy a drámapedagógia alkalmazása egyet jelent egy színdarab begyakorlásával és bemutatásával. Természetesen a drámapedagógiai gyakorlatok végső kimenete lehet színpadi előadás, a módszerek idegennyelvi órán történő alkalmazásának célja azonban nem elsősorban

ez. Az idegennyelv órán a fő hangsúly nem a közönségen van, s nem is azon, ami a közönségnek készül, sokkal inkább a résztvevőkön, a drámatechnikákat alkalmazó tanulókon és az így rögzült tudáson és stresszmentes környezeten.

A leggyakrabban alkalmazott drámatechnikák közé tartoznak:

- Improvizáció
- A tanár szerepben
- Szobrászkodás
- Állókép (Tableaux)
- Gondolat-buborékok
- Tanár narratíva
- Hot-seating
- Tükrözés
- Elmutogatás
- Mingling

E technikák és gyakorlatok alkalmazása azon az elven alapszik, hogy a való életben az emberek nemcsak különböző nyelvtani szerkezeteket és szókinccset használnak, hanem más a beszédtempójuk – néhányan lassan, mások gyorsabban beszélnek –, néha sietnek, gesztikulálnak, mérgesek, csalódottak, izgatottak, stb. A drámatechnikák már a nyelvtanulás korai szakaszában arra tanítják a gyermekeket, hogy a nyelvhasználat nem elválasztható az érzelmek kifejezésétől, a környezettől és a kommunikáció céljától. A tankönyvek nyelvi szerkezetei sokszor műek, pl. „Van egy szék az asztal mellett”, vagy „Ez egy lány”. A drámagyakorlatok segítségével a tanulók megtanulják, hogy vigyék át a tankönyvből kapott tudást valódi élethelyzetekbe, ahol különböző hangulatokat, érzéseket kifejezve alkalmazzák a nyelvtani szerkezeteket, különböző nyelvi funkciókat alkalmazva, mint például a meggyőzés, bocsánatkérés, egyetértés, stb.

ÖSSZEGZÉS

A gyermekek idegennyelv-oktatásának fő célja nem lehet pusztán lingvisztikai cél, tehát nem számíthat elsődleges célnak egy nyelvi szerkezet – pl. az egyszerű jelen idő tagadó mondatokban – elsajátítása. A gyermek sokoldalú fejlesztése, kreativitásának, a nyelvhez való hozzáállásának, szociális készségeinek fejlesztése, a stresszmentes tanulási környezet kialakítása, a motiváció fejlesztése a legfontosabb célok közt szerepeljen. A nyelvtan tanítása az idegennyelvórán szükséges, viszont megvalósítása történjen játékos formában, szöveg-

környezetbe helyezve, sok mozgással egybekötött feladattal, irányított gyakorlással. Az „input” ebben a szakaszban, illetve korban sokkal fontosabb, mint az „output”.

A drámapedagógia módszereinek alkalmazásával a gyermek kreativitására, mozgásigényére építve hatékonyabbá tehető a nyelvtan tanítása az idegennyelvórán, mivel a drámajátékok és gyakorlatok oldják a feszültséget, beszédre, kommunikációra, együttműködésre ösztönzik a gyermekeket. A tanulásba beviszik gazdag képzelőerejüket, a nyelvtani szerkezet elsajátítása értelmes, kreatív és élvezetes folyamatá válik, ezáltal motiválja és inspirálja mind a tanítót, mind pedig a kisiskolást.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- BREWSTER, Jean – ELLIS, Gail – GIRARD, Denis. 2002. *The Primary English Teacher's Guide. New Edition*. Harlow: Pearson Education Limited.
- CAJKLER, Wasył – ADDELMAN, Ron. 2000. *The Practice of Foreign Language Teaching*. London: David Fulton.
- CAMERON, Lynne. 2001. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge University Press.
- HALLIWELL, Susan. 1992. *Teaching English in the Primary Classroom*. Harlow: Longman.
- KUBANEK-GERMAN, Angelika. 1998. Survey article 'Primary foreign language teaching in Europe – trends and issues' *Language Teaching* 31: 193-205.
- MALEY, Allan – DUFF, Alan. 2004. *Drama Techniques in Language Learning*. Cambridge University Press.
- MARLOK, Zsuzsa. *Drámapedagógia és nyelvtanárképzés*. In: *Iskolakultúra*. 2003/6-7. 153-159. old.
- PHILLIPS, Sarah. 1993. *Young Learners*. Oxford University Press.
- PHILLIPS, Sarah. 1999. *Drama with Children*. Oxford University Press.
- PINTER, Annamaria. 2011. *Children Learning Second Languages*. London: Palgrave Macmillan.
- PETRES CSIZMADIA, Gabriella. 2014. *Személyes (az) irodalom*. Pozsony – Nyitra: Kalligram, KFE.
- SCOTT, Wendy A. – YTREBERG, Lisbeth H. 1990. *Teaching English to Children*. Harlow: Longman.
- VERNON, Shelley. 2016. *Teaching Grammar with Fun Learning Games*. Available at: <http://www.eslbase.com/teaching/teaching-grammar-fun-learning-games> Downloaded: 13 June 2016